

Wymagania prawne dla operatorów maszyn w odkrywkowych zakładach górniczych. Szkolenie

O konieczności posiadania przez pracowników na określonych stanowiskach pracy odpowiednich kwalifikacji mówi art.237 § 1 Kodeksu Pracy - Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późniejszymi zmianami), która wdrożyła do ustawodawstwa polskiego Dyrektywę nr 89/391/EWG o wprowadzeniu środków w celu zwiększenia bezpieczeństwa i poprawy zdrowia pracowników podczas pracy – zwana też dyrektywą ramową oraz 30 dyrektyw szczegółowych Wspólnot Europejskich. Na podstawie delegacji zawartej w art.237¹⁵ Kodeksu pracy wydano szereg przepisów wykonawczych (ustaw i rozporządzeń) odnoszących się do bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczące prac wykonywanych w różnych gałęziach pracy. Jednym z tych aktów prawnych jest Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych (Dz. U. Nr 118, poz.1263). Rozporządzenie to oprócz przepisów dotyczących zachowania zasad bezpieczeństwa przy eksploatacji maszyn i urządzeń, określa tryb nadawania uprawnień do ich obsługi oraz ustanawia jednostkę właściwą do ich przyznawania, tym samym reguluje w naszym kraju system szkolenia operatorów maszyn.

§23 ww. Rozporządzenia stanowi, iż maszyny wymienione w załączniku nr 1 do Rozporządzenia mogą być obsługiwane wyłącznie przez osoby, które ukończyły szkolenie i uzyskały pozytywny wynik sprawdzianu przeprowadzonego przez komisję powołaną przez Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego w Warszawie. Z ramienia Instytutu zadania wynikające z treści przywołanego powyżej Rozporządzenia realizuje Centrum Koordynacji Szkolenia Operatorów Maszyn (CKSOM).

Szkolenie, o którym mowa powyżej, mogą prowadzić jedynie Ośrodki (podmioty) posiadające odpowiednie warunki lokalowe do prowadzenia zajęć teoretycznych, kadre wykładowców, park maszynowy z placem manewrowym oraz stosowne zaplecze socjalne i wyposażenie dydaktyczne. Instytut weryfikuje (przeprowadza audit na miejscu u Wnioskodawcy) spełnienie wymagań i wydaje „Potwierdzenie”, które określa zakres prowadzonych szkoleń (specjalności), oraz miejsce(a) realizacji zajęć teoretycznych i praktycznych.

Ośrodek prowadzący szkolenie zobowiązany jest bezwzględnie przestrzegać wymagań zawartych w danym „Potwierdzeniu” i może rozpocząć zajęcia dopiero po akceptacji przez CKSOM zgłoszenia planowanego kursu. Realizacja szkolenia odbywa się na podstawie zatwierdzonych przez Dyrektora Instytutu programów nauczania. Po ukończonym szkoleniu, potwierdzonym na wniosku egzaminacyjnym przez Dyrektora danego Ośrodka, przeprowadzany jest sprawdzian (egzamin) przez Komisję Egzaminacyjną powołaną przez Instytut. Uczestnicy kursu, którzy uzyskali pozytywny wynik sprawdzianu otrzymują świadectwo oraz wpis w książce operatora maszyn roboczych, którego wzór zawiera załącznik nr 2 do ww. Rozporządzenia.

Zgodnie z obowiązującymi programami nauczania szkolenie podstawowe w grupie maszyn do robót ziemnych w zakresie klasy III trwa 176 godzin, w tym 60 godzin zajęć praktycznych, w klasie II - 72 godz., a w klasie I - 44 godz. Dla klasy II i I programy nauczania nie przewidują zajęć praktycznych. Aktualnie w Instytucie trwają zaawansowane prace nad nowelizacją programów nauczania, których główną ideą zakłada dostosowanie do obecnego poziomu wiedzy technicznej i zwiększenie nacisku na umiejętności praktyczne.

Szczegółowe informacje odnośnie zakresu i sposobu realizacji przez Instytut zadań wynikających z przywołanego wyżej Rozporządzenia Ministra Gospodarki zawiera znowelizowana „Procedura” IMBiGS

z dnia 21 maja 2012 r. Jej treść dostępna jest na stronach internetowych Instytutu: <http://www.cksom.imbigs.pl>. Pod wskazanym adresem dostępna jest również lista Ośrodków Szkolenia posiadających upoważnienie Instytutu do prowadzenia szkoleń operatorów maszyn. Instytut prowadzi także **centralny rejestr** wydanych uprawnień, który umożliwia szybką weryfikację ich legalności pracodawcom, organom ścigania i innym służbom, a także wydawanie duplikatów uprawnień zniszczonych, zagubionych lub skradzionych książek operatora.

Potwierdzenie wiarygodności uprawnień można uzyskać e-mailem: cksom@imbigs.pl lub telefonicznie: 22/853 81 14 (pon.– pt. w godz. 7.00 – 15.00).

Pośród maszyn ujętych w załączniku nr 1 do niniejszego Rozporządzenia w kopalniach odkrywkowych najczęściej spotyka się maszyny przedstawione w tabeli poniżej. Większość przedstawionych maszyn, z uwagi na parametry naczynia roboczego, moc silnika, lub wydajność objęta jest podziałem na klasy. Wobec powyższego maszyny o danych parametrach może obsługiwać wyłącznie operator posiadający wymaganą klasę uprawnień wynikającą z zamieszczonej powyżej tabeli. System szkolenia operatorów określa, iż osoba ubiegająca się o uzyskanie uprawnień operatora klasy drugiej powinna posiadać minimum roczne doświadczenie zawodowe (uprawnienia operatora klasy III), zaś w przypadku uprawnień klasy pierwszej obowiązuje dwuletni staż pracy maszyną w II klasie uprawnień.

Lp.	Nazwa maszyny lub urządzenia	Jednostka charakteryzująca maszynę lub urządzenie	Klasa określona w świadectwie		
			III	II	I
1.	Koparki jednonaczyniowe	pojemność naczynia m ³	do 0,8	do 1,5	wszystkie typy
2.	Koparko ładowarki	-	wszystkie typy		
3.	Koparki wielonaczyniowe	wydajność m ³ /h	do 100	do 500	wszystkie typy
4.	Spycharki	moc silnika w kW	do 110	do 220	wszystkie typy
5.	Ładowarki jednonaczyniowe	pojemność naczynia m ³	do 2,5	do 5,0	wszystkie typy
6.	Wiertnice poziome z zasilaczem hydraulicznym	średnica rury w mm	do 600	wszystkie typy	
7.	Maszyny do produkcji, sortowania i uszlachetniania kruszyw	wydajność t/h	do 100	wszystkie typy	
8.	Pogłębiarki ssące śródlądowe	-	wszystkie typy		

CKSOM wychodząc naprzeciw potrzebom zgłaszanym przez przedsiębiorstwa dysponujące maszynami najwyższej klasy I, dopuszcza możliwość ubiegania się o tzw. poszerzenie uprawnień na maszyny o parametrach wyższych niż przewidziane dla klasy II, również przez operatorów klasy III., co zostało określone w Komunikacie Dyrektora Centrum z dnia 12 stycznia 2009 r., skierowanym do Ośrodków Szkolenia.

Szkolenie tego typu obejmuje 20 godzin zajęć teoretycznych z zakresu Dokumentacji Techniczno-Ruchowej danej maszyny, zaś uzyskane uprawnienia upoważniają operatora do obsługi konkretnego jednego typu maszyny (np. Ładowarka jednonaczyniowa CAT 988 H).

Inne istotne informacje z zakresu szkolenia operatorów maszyn dostępne są na stronie internetowej Centrum: <http://www.cksom.imbigs.pl> w zakładce **Info dla Ośrodków** w pkt. **Interpretacje i wyjaśnienia**, lub telefonicznie **22/853 81 15**.

Wiele kontrowersji w odkrywkowych zakładach górniczych, a także w niektórych Okręgowych Urzędach Górniczych budziły uprawnienia operatorów maszyn i urządzeń krusząco-sortujących w zakładach górniczych. Uważano, że w odkrywkowych zakładach górniczych nie znajdują zastosowania przepisy Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych, chociaż konieczność posiadania przez pracowników wymaganych kwalifikacji i uprawnień do obsługi danej maszyny lub urządzenia wynikała z § 11 i 21 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny pospolite (Dz. U. nr 109, poz. 962 z późniejszymi zmianami).

Sprawę dopiero rozstrzygnął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach, który 22 lipca 2010 roku orzekł, „ *iż nie zmienia charakteru i rodzaju specjalistycznej maszyny roboczej, która może być użytkowana przy robotach ziemnych i budowlanych fakt jej użytkowania do kruszenia i sortowania wydobytych złóż w odkrywkowym zakładzie górniczym, co w konsekwencji nie zwalnia operatorów takich urządzeń działających w zakładach górniczych od obowiązku posiadania stosownych uprawnień*”.

Według Kodeksu Pracy pracodawca jest zobowiązany chronić zdrowie i życie pracowników poprzez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy pracownikom wykonującym pracę na podstawie stosunku pracy oraz na innej podstawie niż stosunek pracy (umowy zlecenia, umowa o dzieło), a także oso-

bom prowadzącym w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę na własny rachunek działalność gospodarczą. Czy pracodawca odkrywkowego zakładu górniczego zlecając obsługę swoich maszyn firmie zewnętrznej lub wynajmując podwykonawcę z maszyną i operatorem ma obowiązek sprawdzić, czy operatorzy maszyn posiadają wymagane kwalifikacje i uprawnienia? A czy dopuszczając do pracy operatora nie posiadającego wymaganych uprawnień pracodawca zapewnił bezpieczne i higieniczne warunki pracy?

Należy pamiętać, że obowiązek ochrony zdrowia lub życia nie zależy od formy zatrudnienia, ale od samego faktu, że praca taka jest lub ma być świadczona. Obowiązek ten upoważnia pracodawcę do egzekwowania od tych osób wykonywania pracy w sposób zgodny z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracodawca dopuszczając do obsługi maszyn pracowników nieupoważnionych i nie posiadających wymaganych uprawnień łamie przepisy art.237 § 1 Kodeksu Pracy i § 61.1 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy. (Dz. U. nr 129, poz. 844) i § 66 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych (Dz. U. Nr 47, poz.401) jak również Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych. Nieznajomość prawa nie zwalnia z odpowiedzialności – to ogólnie obowiązująca zasada, zgodnie z którą zarówno pracodawcy, jak i kadra kierownicza oraz pracownicy mają obowiązek znać swoje obowiązki i stosować je w praktyce. Pracodawcy nie mogą skutecznie tłumaczyć się, usprawiedliwiać np. przed inspektorem pracy albo sądem nieznajomością przepisów ochrony pracy, w tym również nieznajomością zasad bhp. Za naruszenie przepisów bhp pracodawcy i kierownicy wszystkich szczebli (jeśli kierują pracownikami) mogą być ukarani karą grzywny nawet do 30 000 zł (art. 283 Kodeksu Pracy).

Z analizy wypadków przy pracy wynika, że ok. 50% przyczyn wypadków jest związanych ze sposobem realizacji tych zadań przez pracownika i jego postępowaniem. Najczęstszymi przyczynami niebezpiecznych uszkodzeń ciała pracowników, w tym ze skutkiem śmiertelnym, w ostatnich latach były:

- błędy eksploatacyjne związane głównie z niesumienną i nieumiejętną obsługą maszyn i urządzeń,
- niedotrzymanie warunków dokumentacji techniczno-ruchowej maszyn,
- niewłaściwa konserwacja i eksploatacja urządzeń,

- nieodpowiednie kwalifikacje do obsługi maszyn,
- niewłaściwa organizacja miejsca pracy.

Z danych Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach wynika, że w 2013 roku zauważalnie zmniejszyła się ilość wypadków w polskim górnictwie – to jednak górnictwo charakteryzuje się najwyższym wskaźnikiem wypadkowości. Wciąż jednak inspektorzy nadzoru górniczego natrafiają w kopalniach na nieprawidłowości, pogarszające bezpieczeństwo górników.

Duży udział tzw. czynnika ludzkiego wśród przyczyn wypadków wymaga stosowania działań prewencyjnych w obszarze zapewnienia lepszych warunków środowiska pracy, informowania o zagrożeniach i ryzyku, przestrzegania właściwej organizacji stanowisk pracy, a szczególnie lepszego przygotowania pracowników do wykonywania zadań głównie poprzez szkolenia pozwalające uzyskać wymagane uprawnienia, w tym uprawnienia operatora maszyn.

Literatura

- [1] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późniejszymi zmianami)
- [2] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U z 2005r. nr 228, poz. 1947 z późn. zmianami)
- [3] Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych, budowlanych i drogowych (Dz. U. Nr 118, poz.1263).
- [4] Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny pospolite (Dz. U. nr 109, poz. 962 z późniejszymi zmianami).
- [5] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy. (Dz. U. nr 129, poz. 844)
- [6] Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych (Dz. U. Nr 47, poz.401)
- [7] Orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 22 lipca 2010 roku
- [8] *Bezpieczeństwo i Higiena Pracy*, praca zbiorowa pod red. MAGDALENY STOJEK-SIWIŃSKIEJ I BEATY WAWRZYŃCZAK-JĘDRYKA